

Вимоги до роботи з фактами та джерелами інформації в мас-медіа

Іванов В. Ф.,
проф., докт. філол. наук

Стаття присвячена правилам роботи журналіста з інформацією.

Ключові слова: інформація, відповідальність журналіста, правила використання інформації.

Requirements as to the work with facts and journalistic sources in mass media

Ivanov Valerii,
Professor,
Doctor of Philological Sciences

The article deals with the rules of work of a journalist with information.

Keywords: information, responsibility of a journalist, rules of information use.

Требования к работе с фактами и источниками информации в СМИ

Иванов В. Ф.,
проф., докт. филол. наук

Статья посвящена правилам работы журналиста информации.

Ключевые слова: информация, ответственность журналиста, правила использования информации.

Під час роботи з фактами та джерелами інформації журналіст має бути **точним та неупередженим, уникати конфлікту інтересів та відповідально ставитися до джерел інформування**. Все це необхідно не тільки для того, щоб поважати себе і мати повагу колег. Без відповідальності за кожне слово журналіст втратить довіру читачів і його діяльність не буде мати сенсу.

Багато хто вважає, що ті журналісти, які беззастережно грали фактами та «зомбували» населення, мають піти з екранів та газетних шпальт. Такі настрої – наслідок втоми суспільства від брехні та перекручень у мас-медіа. Рецепт один: завжди бути неупередженим, спиратися тільки на **акуратно зібрану та правдиву інформацію**. Кожен журналіст має уникати використання неточних або недбало зібраних відомостей.

Журналіст відповідає перед своїм виданням та аудиторією за а) точність фактів, б) збалансованість позицій, в) достовірність відомостей, г) повноту інформації.

Точність

Журналіст має бути певним у правдивості інформації, яку він поширює. Для цього він має бути певним у надійності джерела інформації. Якщо джерело не викликає 100-відсоткової довіри, вважається достатнім перевірити інформацію у двох інших незалежних джерелах. Журналіст має бути особливо пильним, щоб не завдати шкоди неповнотою або неточністю інформації.

Грубим порушенням етичних стандартів є навмисне перекручення фактів, їх тенденційний вибір, поширення брехливої чи напівбрехливої інформації, отримання матеріального заохочення від третіх осіб за публікацію якихось фактів або думок.

Часто неточність є результатом звичайної журналістської недбалості. На жаль, нині фактично в усіх медіа немає бюро з перевірки інформації, що підвищує загрозу добросовісних помилок. Такі помилки сильно шкодять авторитету та іміджу як всього органу медіа, так і журналіста, що був автором матеріалу.

Неперевірена та неточна інформація з'являється і внаслідок браку часу та бажання повідомити сенсаційну новину раніше, ніж інші медіа. Однак часто такі спроби підвищити свій авторитет призводять до протилежних наслідків. Таким чином, інформація, яку поширюють медіа, обов'язково має бути перевіреною.

Збалансованість

Дотримання цього принципу передбачає виконання трьох умов:

1) має бути наведена та проаналізована вся інформація, що зібрана журналістами при підготовці матеріалу;

2) журналіст має наводити всі основні думки щодо об'єкта свого матеріалу;

3) має бути чітко розділений виклад фактів та власних думок журналіста.

Аудиторія має право не тільки знати думку журналіста щодо тієї чи іншої події, а й мати можливість самій робити висновки зі зібраного фактичного матеріалу.

Окремою є проблема **нейтральності** журналістських матеріалів. Журналіст повинен бути нейтральним, коли працює в інформаційному жанрі. Створюючи аналітичний чи художньо-публіцистичний твір, він має повне право на висловлення своєї позиції. Потрібно тільки, щоб аудиторія могла чітко відділити цю позицію від інших думок та викладу фактів.

Достовірність

Журналіст відповідає не тільки за етичними нормами, а й за законом за правдивість відомостей, які викладені в його матеріалі. Але, крім того, слід звернути увагу, що журналіст не має використовувати незаконні або недостойні методи збирання інформації. Застосування таких методів виправдано тільки у випадку гострої соціальної потреби.

Згадаймо, коли військові під час навчань влучили не в мішень, а в житловий будинок у Броварах (причому внаслідок цієї трагедії були людські жертви), Міністерство оборони категорично спростувало свою причетність до цього, і була висунута версія про вибух газу. Тільки коли знімальна група «Нового каналу» проникла в будинок під виглядом працівників Міністерства з надзвичайних ситуацій, відзняла ідеально рівний отвір, що залишився від падіння ракети, та інші докази причетності військових та показало це в ефірі, Міністерство оборони вимушено було визнати свою провину, а українська аудиторія дізналася правду. Звичайно, таке збирання інформації було повністю виправданим.

Але є й інші випадки. У серпні 1997 р. настирливі фотографи (папараці) переслідували автомобіль з принцесою Діаною. Вона, її друг та водій машини загинули, пробуючи уникнути цього переслідування. Французький суд визнав фотографів невинуватими у трагедії, але якщо б вони збирали інформацію в інший спосіб, аварії б не було.

Підвищує довіру до матеріалу посилання на джерело інформації. Якщо інформація взята з першоджерела, це сильно підвищує довіру до неї. Журналіст має обов'язково зазначати, чи був він учасником події, а якщо матеріал пишеться за свідченнями інших осіб, слід, крім перевірки правдивості їх слів, вказувати, наскільки вони були близькі до події, чи не є їх слова переказом слів інших свідків. Навіть коли наводяться думки чи судження, обов'язково слід вказувати на всі випадки, коли ці думки належать не журналісту. Інакше аудиторія сприйматиме їх як висловлення

журналістської позиції.

При виборі джерел інформації журналісту для забезпечення достовірності матеріалу слід звертати увагу на чотири моменти: а) близькість джерела до події, процесу чи явища; б) компетентність у проблемі, що розглядається;

в) кількість джерел (чим більше, тим більше гарантій, що відомості достовірні);

г) чи є у джерела особиста зацікавленість у відповідному висвітленні проблеми.

Звичайно, медіа повинні передавати інформацію максимально оперативно, але це не має шкодити перевірці матеріалів на їх достовірність. Оприлюднення недостовірних відомостей завдасть набагато більше шкоди, ніж затримка, що викликана необхідністю перевірки. Перевірятися мають абсолютно всі факти, навіть ті, що здаються цілком очевидними.

Повнота

Ще однією важливою умовою всебічного збирання та подання інформації є повнота висвітлення фактів. У медіа мають бути подані всі значущі факти з проблеми, що розглядається, без вийнятков і купюр. Неповна картина спотворює дійсність в очах аудиторії. Тенденційний відбір фактів є грубим порушенням етичних та професійних стандартів.

Теж саме стосується й суджень та думок. Журналіст при висвітленні проблеми має давати весь спектр основних думок з цього питання.

Журналістське слово повинно завжди ґрунтуватися на фактах. Причому всі факти необхідно ретельно перевіряти. Перевірка важлива навіть у тих випадках, коли факти були раніше опубліковані або здаються цілком очевидними. При цьому розгляд героя чи проблеми публікації має бути всебічним. Це означає намагатися: 1) аналізувати всі доступні відомості, що стосуються об'єкта розгляду; 2) завжди надавати основні точки зору при розгляді контраверсійних проблем. У об'єкта критики завжди повинна залишитися можливість висловитися.

Саме в цьому полягає як бажання досягти об'єктивності, так і неупередженості позиції журналіста.

Журналіст для перевірки інформації має намагатися особисто зустрічатися з особами, які стали героями його матеріалів. Особливо це важливо, якщо вони стали героями негативними. Люди мають право знати точку зору всіх сторін будь-якого конфлікту.

Журналіст повинен намагатися вказувати на свої джерела інформації. Аудиторія має право сама робити висновок про достовірність і неупередженість тих джерел.

Приховування джерел інформації можливо тільки як виняток. При цьому треба обов'язково з'ясувати мотиви, за якими джерела інформації

хочуть залишитися анонімними. Якщо журналіст погоджується на умови своїх джерел, то він обов'язково має дотримуватися обіцянки.

У випадку, якщо помилка все ж таки допущена (а це час від часу буває в будь-якому медіа) треба терміново її визнати і спростувати. Це не призведе до падіння авторитету медіа (звичайно, якщо помилки там не стали повсякденним явищем), а навпаки запевнить аудиторію в тому, що на першому місці в журналістів стоїть завдання її точного та достовірного інформування.

Важливо також, щоб заголовки матеріалів, тексти до ілюстрацій відповідали змісту матеріалів. Якщо заголовок не стосується основного змісту, то читач буде почувати себе обдуреним і буде схильний до того, щоб помінати джерело інформації. Частим, на жаль, є використання фотознімків для ілюстрування подій, на яких ці знімки не робилися. Редакція таким чином нібито підтверджує свою солідність, але рано чи пізно такий обман буде помічений і авторитет газети постраждає набагато більше. Подібним явищем є використання архівного відеоряду на телебаченні без вказівки на те, що це було зняте раніше. Змонтовані фото- та відеоматеріали повинні обов'язково мати відповідну позначку. Неприпустимі інсценування подій для вдалого фото- чи відеоматеріалу. Якщо за задумом треба відтворити подію, то читачі, глядачі та слухачі повинні бути чітко інформовані про це. Тобто аудиторія завжди має право знати, чи є то справжні знімання події, чи вони були зроблені раніше.

Не можна також репетирувати зі справжніми героями події, що має відбутися. Абсолютно неприпустимі інсценування в інформаційних жанрах. Не можна використовувати постановочні елементи при запису інтерв'ю. Тобто аудиторія має бачити картинку, максимально наближену до реальності. Журналістика – це не художня фото- чи кінознімання.

Провалом закінчилася одна із найбільш відомих спроб інсценування – публікація «Світ Джиммі» Джанет Кук. Ця історія побачила світ 29 вересня 1980 р. на сторінках газети «The Washington Post». Журналістка розповіла про жахливу історію 8-річного хлопчика з трущоб, якого вітчим привчив до героїну і який мріяв стати наркодилером. Д. Кук відмовилася назвати адресу хлопчика, кажучи, що тоді його життя буде під загрозою. У квітні 1981 р. журналістка отримала Пулітцерівську премію. Але потім з'ясувалося, що вона збрехала про важливі факти своєї біографії. Зокрема, з'ясувалося, що вона не має вищої освіти й не володіє іноземними мовами (у біографії при прийомі на роботу вона стверджувала протилежне). Тоді редактор став вимагати доказів, що Джиммі існує. Журналістка визнала свою брехню. Премія була скасована, а Д. Кук залишилася без роботи. Це типовий кінець

інсценізованої інформації.

Є особливості в поданні такого незвичного джерела інформації, як **чутки**. Часто виникає питання: чи приділяти чуткам увагу, чи треба їх випускати на велику аудиторію. Чутки – це один з видів комунікації, і якщо вони мають масовий характер, то журналіст обов'язково має зреагувати на це. При цьому треба дослідити не тільки характер чуток і сферу їх поширення, але і можливе джерело, соціальні передумови та **наслідки** цих чуток. Брехливі чутки мають бути спростовані (краще, якщо буде надано слово авторитетним незаангажованим експертам), правдиві – підтвержені.

При викладі фактів їх обов'язково треба чітко відділяти від думок, суджень, коментарів. Це – один з основних принципів доброї журналістики. Факти треба повідомляти незалежно від того, чиї інтереси вони підтримують, а чиї обмежують. Тобто факт має самоцінне значення і його приховування (якщо він має суспільну вагу) неприпустиме.

Вважається безперечним один з канонів журналістики, який американське товариство редакторів прийняло ще в 1923 р.: «Необхідно проводити чітку межу між інформаційним повідомленням і висловленням думок. Інформаційні повідомлення повинні бути вільними від висловлення будь-якої думки чи пристрасті в усякому вигляді». Він коротко виражений гаслом

«news not views» (новини без поглядів).

Позиція журналіста при викладенні фактів має виявлятися в їх повному доборі, послідовності висвітлення, а не в навішуванні ярликів. Якщо коментар потрібний, то краще, щоб його давали незалежні авторитетні експерти, а не політики чи журналісти.

Список літератури:

1. *Іванов В.* Журналістська етика : підручник. / В. Іванов, В. Сердюк – [2-ге вид., випр.]. - К.: Вища школа, 2007.
2. *Шиллингер Э.* Проблемы и перспективы развития журналистской этики в России / Э. Шиллингер. – М. ,
3. *Этика в освещении новостей* : Методическая разработка для проведения семинара; / перев. с англ. – М.: РАИПЦ, 1995.

Reference list

1. *Ivanov V.* Zhurnalistska etyka : pidruchnyk. / V. Ivanov, V. Serdiuk – [2-he vyd., vypr.]. - K.: Vyshcha shkola, 2007.
2. *Shillinger Je.* Problemy i perspektivy razvitija zhurnalistskoj jetiki v Rossii / Je. Shillinger. – М. ,
3. *Jetika v osveshhenii novostej* : Metodicheskaja razrobotka dlja provedenija seminarara; / perev. s angl. – М.: RAIPC, 1995.

